

sinde yaşadığı Kızıldeniz sahilindeki memleketine nakledildi.

Mehdî hareketinin Sudan'ın bütün düzenini bozduğu ilk yıllarında Osman Dikne hakkında İstanbul'a ulaştırılan bilgiler son derece olumsuzdur. Bu şahsın hem Mısır askerlerine karşı hem de yerli halka aşırı derecede zulmünden bahsedilir. Daha sonra II. Abdülhamid'in Kızıldeniz bölgesinde artan İtalyan sömürgeciliğine karşı Osman Dikne'ye ulaştırılmak üzere bir ferman gönderdiği ve Keselâ'yı düşman işgalinden kurtarmasını istediği bilinmektedir. 1894 yılında Hicaz Valisi Hasan Hilmi Paşa, özel adamlarını Osman Dikne'ye yardım götürmeleri için göndermeye çalışmış ve onunla ilgili bilgileri İstanbul'a aktarmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Y.PRK.UM., nr. 8/89, 14/31, 30/37, 30/96; BA, Y.PRK.BŞK., nr. 28/47; İsmâ'il b. Abd al-Qâdir, *The Life of the Sudanese Mahdî* (trc. H. Shaked), New Brunswick 1978, s. 4, 138-142, 144-149; İbrâhîm Fevzi Başâ, *es-Sûdân beyne yedey Ğurdân ve Kîtsînir*, Kahire 1319, I, 176-180, 187-189, 194, 196; II, 237-249; W. S. Blunt, *Gordon at Khartoum*, London 1912, s. 200, 203; J. S. Tirrimingham, *Islam in the Sudan*, London 1949, s.153-154; Mekki Şhibeika, *British Policy in the Sudan (1882-1902)*, London 1952, s. 180, 183-184, 187-188, 206-209; A. B. Theobald, *The Mahdîya: A History of the Anglo-Egyptian Sudan (1881-1899)*, London 1952, s. 64-66, 169, 177, 221; P. M. Holt - M. W. Daly, *A History of the Sudan*, London 1961, s. 81, 93, 96-97, 111-112, 119; Dirâr Sâlih Dirâr, *Târîhu's-Sûdân el-hadis*, Beyrut 1968, s. 146-152; Naûm Şukayr, *Târîhu's-Sûdân* (nşr. M. İbrâhîm Ebû Selîm), Beyrut 1981, s. 385, 420-434, 559-563, 650-651; C. Fluehr-Lobban v.dğr., *Historical Dictionary of the Sudan*, London 1992, s. 232-233. AHMET KAVAS

OSMAN b. EBÛ ŞEYBE

(bk. İBN EBÛ ŞEYBE, Ebû'l-Hasan).

OSMAN b. EBÛ'L-ÂS

(عثمان بن أبي العاص)

Ebû Abdillâh Osmân b. Ebi'l-Âs
b. Bişr es-Sekâfi
(ö. 51/671)

Sahâbi.

Annesi Fâtıma bint Abdullah'ın Resûl-i Ekrem'in doğumunda bulunduğu kaydedilmektedir (İbn Abdülber, IV, 385). 9 (630) yılında Tâif'ten Medine'ye gelen altı kişilik bir heyetin en genç üyesiydi. Hz. Peygamber onları mescidde misafir etti. Heyetin Resûl-i Ekrem ile görüşmesi esnasında Osman develeri ve eşyaları bekliyor-

du. Görüşmeler bittikten sonra Osman müslüman oldu. Tâifliler'in öğle sıcağında istirahatete çekildikleri sırada onun Resûlullah ile görüşüp müslüman olduğu, bazan Resûlullah'a, bazan sahâbîlere sorular sorarak müslümanlığı ve Kur'an'ı öğrenmeye çalıştığı, bu halinin Resûl-i Ekrem'in hoşuna gittiği, dinî bilgileri ve Kur'an'ı öğrenebilmesi için Hz. Peygamber'den kendisine dua etmesini istediği, Resûlullah'ın da, "Hiç kimse senin benden istediğini istemedi" diyerek ona dua ettiği rivayet edilmektedir. Heyet Tâif'e dönerken Resûl-i Ekrem zekâsı ve dine olan ilgisinden dolayı Osman'ı önce imam, ardından vali tayin etti. Cemaate imam olduğunda namazı fazla uzatmamasını söyledi. Tâif çevresindeki bâdiyelerin yönetiminde Mâlik b. Avf en-Nasrî ona yardımcı oldu. Osman, Hz. Peygamber'in vefatına kadar bu görevi yürüttü. Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinde Tâif valiliğinde kaldı ve özellikle kendi kabilesi Sakîf'te baş gösteren dinden dönme temayüllerini önledi. Aynı maksatla Ezd kabilesinin Şenûe kolu üzerine gönderildi. Hz. Ömer zamanında iki yıl kadar aynı vazifede kaldı. 15 (636) yılında gazâ için izin istediği zaman halife, "Seni valilikten azletmiyorum; kimi istersen onu vekil bırak" diyerek izin verdi ve onu Bahreyn Uman valiliğine tayin etti. Osman, Tâif'te Ya'lâ b. Abdullah'ı vekil bırakarak Bahreyn'e gitti ve kısa zamanda orayı yeniden İslâm'a bağladı. 19 (640) yılında kardeşi Hakem'i Irak sınırındaki Fars'a gönderdi. Daha sonra kendisi deniz yoluyla oraya gitti. Zira Hz. Ömer İran topraklarında yayılma izni vermiş, Osman'a bölgenin önemli şehri İstahr'a gitmesini emretmiş, Basra'da bulunan Ebû Mûsâ el-Eş'arî'yi de ona yardımcı tayin etmişti. İki ordunun ardarda yaptığı seferlerle Şiraz, Berkâvân adası ve Tevec fethedildi Osman Tevec'de bir mescid yaptırdı, şehri imar ederek İran seferleri için karargâh haline getirdi. Yazın oradan sefer yaptı ve kış orada geçirdi. Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk yılında yine onun ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin gayretleriyle İstahr ve Cûr (Gôr) yeniden ele geçirildi. Kâzerûn, Nübendecân, Şiraz, Errecân, Sînz, Cennâ ve Cehremü gibi önemli şehirler fethedildi; halkları ile cizye karşılığında antlaşmalar yapıldı. 26 (646-47) ve 27'de (647-48) Rey, Erdeşir, Sâbûr gibi şehirler ele geçirildi ve Osman bu bölgenin valiliğine tayin edildi, 29 (650) yılında görevinden uzaklaştırıldı.

Hz. Osman, daha sonra onun Mescid-i Nebevî'ye ilâve edilen evini alarak kendisi-

ne Basra'da bir arsa verdi. Osman b. Ebû'l-Âs 29 (650) yılında burada bir ev yaptırdı ve hayatının geri kalan kısmını ilimle meşgul olarak burada geçirdi. III. (IX.) yüzyılın ortalarına kadar bilinen nesli Basra'da yaşamıştır. Şehirde nehir kıyısındaki bir yer Şattiosmânî diye anılır. Osman b. Ebû'l-Âs'ın tekrarlarıyla beraber elli kadar rivayeti hadis kaynaklarında yer almaktadır. Kendisinden Yezîd b. Hakem, Saîd b. Müseyyeb, Mûsâ b. Talha, Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im, Ebû'l-Alâ b. Abdullah, Hasan-ı Basrî, Mutarrîf b. Abdullah b. Şihhîr gibi tâbîler hadis rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Şalât", 186, "Selâm", 67, 68; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 50, "Şalât", 12, 39, "İmâret", 26, "Tıbb", 19; Tirmizî, "Şalât", 41, "Şavm", 54, "Tıbb", 29; Vâkıdî, *el-Megâzî*, III, 963, 966, 968-970; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 508-509; Belâzürî, *Fütühü'l-büldân* (trc. Zâkir Kadîrî Ugan), İstanbul 1956, II, 242-246, 251; Dineverî, *el-Ahbarü'l-tuvâl*, s. 133, 139; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 76, 122, 134, 138; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 91-92; IV, 385; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), bk. İndeks; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 579-581; a.m.f., *el-Kâmil*, I, 459; II, 284, 374, 421, 449, 489, 508, 553; III, 21, 40-41, 77, 94, 100, 471; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 374-375; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V, 31-32, VII, 76, 130, 152, 154; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), IV, 451-452; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), III, 241-243; Şevkânî, *Derrü's-şahâbe*, Dimaşk 1984, s. 456-457; Sâdik Seccâdî, "İbn Ebi'l-Âs-ı Şekâfi", *DMBİ*, II, 677-678.

ASRİ ÇUBUKCU

OSMAN b. EBÛ's-SALT

(عثمان بن أبي الصلت)

Hâricî fırkalarından
Acârîde'nin tâli bir grubu olan
Saltiyye'nin kurucusu

(bk. ACÂRİDE).

OSMAN EMÎN

(عثمان أمين)

(1908-1978)

Mısırlı fikir adamı.

Cîze vilâyetine bağlı İyât kasabasının Mezgüne köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kahire ve Cîze'deki değişik okullarda tamamladı. Saîdiyye Lisesi'ndeki öğrenciliği sırasında fotoğrafçılık, müzik, tiyatro gibi alanlarda sürdürdüğü etkinlikleri sayesinde ödüller aldı. Vatan sevgisinin ve bağımsızlık duygusunun gelişmesinde, fikrî ve edebî kişiliğinin oluşmasında bu okulun derin etkisi oldu. Daha sonra Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fel-